

ARUTELU- RING

EESTIMAALASED VÄLISMAAL: KAOTATUD AJUD VÕI EESTI SAADIKUD? 2016. AASTA PAIDE ARVAMUSFESTIVALI DISKUSSIOONI EDASIARENDUS

MARION PAJUMETS¹, AVE LAUREN²

Eestima suvede üheks kultuurivaldkonna tipphetkeks on kujunenud Arvamusfestival Paines, kuhu koondub tuhandeid ärksaid inimesi arutama Eesti ja maailma jaoks olulisi küsimusi. 12.–13. augustini toimunud neljandal festivalil oli esmakordselt rändeala, kus mõtiskleti sisserände mahtude ja ohtude, pagulaskriisiga toimetuleku ning lõimimise väljakutsete kõrval ka targa diasporaapoliitika üle.

Euroopa rändevõrgustiku Eesti kontaktpunkti eestvedamisel arutleti: kuidas piiritleda Eesti diasporaad? Kuidas saaksid diaspora liikmed panustada Eesti arengusse? Kes ja mida peaks tegema, et välismaal elavad kaasmaalased tunneksid sidet Eestiga ning sooviksid teha koostööd? Milline võiks olla diasporaapoliitika administratiivne korraldus?

Neil teemadel diskuteerisid Tõnu Pekk, kes juhib „Noore õpetlase stipendiumiprogrammi“, mis saadab Eesti noori maailma tippülikoolidesse; Piret Kärtner Haridus- ja Teadusministeeriumi „Rahvuskaaslaste programmi“ nõukogust; Eesti Kaubandus-Tööstuskoja mõne aasta taguse projekti „Talendid koju!“ eestvedaja Peter Gornischeff; ning Ave Lauren, hiljuti Eestisse naasnud rändeuuriija ja selle ülevaate kaasautor. Vestlust juhtis Euroopa rändevõrgustiku Eesti kontaktpunkti koordinaator Marion Pajumets.

Käesoleva kirjutis tõukub Arvamusfestivali diskussioonist, kuid ei dokumenteerigi seda. Samuti ei peegelda me siin kõigi osapoolte ametlikke seisukohti.

1 Euroopa rändevõrgustiku Eesti kontaktpunkt, Tallinna Ülikool, kontakt: marion.pajumets@tlu.ee

2 Euroopa rändevõrgustiku Eesti kontaktpunkt, Tallinna Ülikool, kontakt: ave.lauren@tlu.ee

1. MIS ON EESTI DIASPORAA?

Enne diasporaa suuruse ja olemuse paika panemist on vajalik diasporaa mõiste defineerida. Mille alusel diasporasse kuulutakse või ei kuuluta? Kas kaasmaalane välismaal peab olema Eesti kodanik või peab ta rääkima eesti keelt või peaks ta soontes voolama eesti veri? Igaiühel neist võib suure tõenäosusega tuleneda Eestiga samastumine, kuid ei pruugi.

Teine võimalus on loobuda loetletud kitsastest kriteeriumidest ning küsida, kas inimene ise Eestit eriliseks ja omaks peab — kas ta on „Eesti fänn“? Sellise liberaalse lähenemise kohaselt võiks Eesti diasporaapoliitika puudutada ka neid, kelle silmad pole hallid ja nahk kahvatu, kes ei räägi eesti keelt ja kelle esivanemad pole seda rääkinud, kes isegi ei unista Eestisse elama tulekust. Tähelepanu all oleksid sellise definitsiooni kohaselt ka nn „Eesti sõbrad“, kellele Eesti vahva riigina tundub ja kes levitavad seda vahva-Eesti-sõnumit maailmas; miks mitte nt e-residendid, kes on Eesti majandusruumiga seotud. Näiteks võiks ka Eestit toetavat Briti ajakirjanikku Edward Lucast, Eesti esimest e-residenti, pidada laiema diasporaa osaks. Kõik nad on mingis mõttes eestimeelsed, teevad Eesti suuremaks ning on ressursid Eesti jaoks.

Sellise inklusiivse definitsiooni valguses on paras väljakutse defineerida Eesti diasporaa arvukust, eriti Ettevõtlike Arendamise Sihtasutuse eesmärgi taustal kasvatada 2025. aastaks e-residentide arvu 10 miljonini.

Aga kui rääkida kitsamalt Eestist lahkunutest ja nende järeltulijatest, siis tuleb eristada kolme suurt lahkumise lainet. 19. sajandi keskelt Esimese maailmasõjani rännati Eestist peamiselt ida poole. Kõige suuremad eestlaste kogukonnad tekkisid Peterburi, Pihkva ja Novgorodi regioonidesse Venemaa loodeosas, piki Volga jõge Samaara ja Saraatovi regioonides, aga ka Krimmis, Kaukaasias ja Siberis. Venemaa 2002. aasta rahvaloenduse andmetel lugesid ennast eestlasteks 28 113 inimest (Eestlased Venemaal). Teise Maailmasõja ajal ja selle järel pages Eestist erinevatesse lääneriikidesse hinnanguliselt 70–80 000 inimest. Enam kui 40 000 neist jõudis Saksamaale, 27 000 Rootsi, vähem mujale (Tammaru, Kumer-Haukanõmm ja Anniste 2010: 41). Seal rändasid paljud edasi Kanadasse, USAsse, Suurbritanniasse, Austraaliasse. Kolmas väljarändelaine on samuti suunatud lääne poole ja see alles kestab. Vahemikus 1991–2007 rändas 37 000–42 000 eestlast Eestist majanduslikult edukamatesse välisriikidesse, neist enamik Soome, vähem Saksamaale, USA-sse, Rootsi ja Suurbritanniasse (*ibid.*: 49). 2010. aastal elas väljaspool Eestit hinnanguliselt 125 000 eestlast, neist kaks kolmandikku lääneriikides (*ibid.*: 46). 2008. aastal alanud majanduskriis mõjutas kindlasti väljarännet ja pendelrännet. Samas võis väheneda nii ida- kui ka läänediasporaa vanem põlvkond, kes rääkis eesti keelt ja samastus Eestiga.

Seega, kõige tagasihoidlikumalt hinnates elab ligi kümnendik Eesti juurtega inimesi väljaspool Eestit. Neile lisandub aga veel lugematu arv nn „Eesti sõpru“, keda ei seo Eestiga vere- või maaside, kuid kelle soov meie riiki panustada ja kelle mõju Eestile on märkimisväärne.

2. EESTI VIIMASTE AASTATE DIASPORAAPOLIITIKAD

Esmajoones on oluline kaardistada viimaste aastate peamisi poliitikaid, millega Eesti on teadlikult selle arvestatava inimressursi probleemidele lähenenud.

Valdkonna keskseks alusdokumendiks on Rahvusaaslaste programm, millega tehti algust 2004. aastal ning mida on plaanitud jätkata kuni 2020. aastani (Rahvusaaslaste programm 2014–2020). Programmi juhib Haridus- ja Teadusministeerium, mistõttu on loomulik, et selle tugevuseks on eestluse kui keelelise ja kultuurilise identiteedi hoidmine väljaspool Eestit. Näiteks toetatakse väliseesti kultuuriüritusi, loomekollektiive ning arhiivide digitaliseerimist, eesti keele ja kultuuri õpet välismaal, väliseesti noorte toomist Eesti kutse- ja kõrgkoolidesse õpinguid jätkama ja „eesti keele ja meele“ suvelaagreid Eestis, ning Eestisse tagasipöördumist.

Majanduse edendamise vallas võib aga diasporaapoliitilisteks algatusteks lugeda Taavi Rõivase valitsuse tegevusprogrammi (Eesti Reformierakonna ... 2015) punkti 15.15, mis kohustab alustama „traditsiooni, et 24. veebruaril pöördub Eesti Vabariigi valitsus teistes riikides elavate eestlaste poole“ ning 8.22, mis lubab seada „välisdiplomaatia senisest enam majandusarengu teenistusse“ ning arendada ekspordi hoogustamiseks ja investeringute Eestisse toomiseks välja „globaalse EESTI-võrgustiku, millesse kuuluvad Eesti välisesindused, aukonsulid-ärisaadikud, välismaal elavad ja töötavad kaasmaalased, Eesti sõbrad ja nende ühendused.“ Viimane on rakendunud Ettevõtjate Arendamise Sihtasutuse algatusena „Gloбалsete eestlaste võrgustik“ (Gloбалsete Eestlaste Võrgustik). Võrgustik ühendab interneti vahendusel Eesti ettevõtteid, kellel on huvi laiendada välisriikides ning neis välisriikides elavad äriinimesed, kes on valmis vabatahtlikult esimesi nõustama.

Mainima peab kindlasti ka Kaubandus-Tööstuskoja 2010–2013 läbi viidud projekti „Talendid koju!“ (vt Talendid Koju), mille eesmärk oli tuua välismaal õppivad või töötavad noored tagasi Eesti tööturule. Selleks loodi internetikeskkond, kus nad said kohtuda tööjõudu otsivate Eesti ettevõtjatega. Tegemist oli erainitsiatiiviga, sest tööturul nähti vajadust spetsialistide ja oskustöölise järele.³

Lõpetuseks võib laiemas mõttes diasporaapoliitikanähtetena määratleda ka E-resident-sust, mille eesmärk on „laiendada Eesti riigi poolt tagatud ja turvalise digitaalse isikutuvastuse abil Eesti majandus- ja kultuuriruumi üle maailma“ (Siseministeerium).

3. MILLEKS EMAMAALE DIASPORA?

Tõepoolest, miks on „emariigile“ kasulik hoida kaasmaalastega sidet ja mis sellest sidemest välja võiks kasvada? Teame, et Nõukogude okupatsiooni ajal hoidsid Eesti vähemused Lääne-Euroopas ja Põhja-Ameerikas elus eesti kultuuri ning läänemaailma ja selle juhtide teadlikkust sellest, et Eesti oli iseseisev riik, mis okupeeriti Nõukogude Liidu poolt ning et selline tegevus on vastuolus rahvusvaheliste

3 MADE IN ESTONIA 3.0. Eesti välisinvesteeringute ja ekspordi tegevuskava aastateks 2014–2017 jätkab laiendatult projekti tegevusi, tutvustades Eestit kui „targale tööjõule“ atraktiivset sihtriiki lähiriikides. Samuti käivitas EAS portaali Workinestonia.com.

kokkulepetega (Anniste *et al.* 2008). Selline aastakümnete pikkune diplomaatia aitas kaasa taasiseseisvumisele 1991. aastal. Samuti kasutas taasiseseisvunud Eesti „väliseestlasi“ oma välisesindust ja kõrgete riigiametite mehitamisel. Nii rakendas emamaa oma diasporaa läänes omandatud haridust ja töökogemust, ulatuslikke professionaalsed võrgustikke ja keelteoskust. Nõukogude Liit proovis omakorda Eesti idadiasporaa liikmeid poliitiliselt (ära) kasutada, pannes Eesti nimega, kuid mitte tingimata eestimaalaste hinnangul eestimeelsed inimesi juhtima Eesti Nõukogude Sotsialistlikku Vabariiki. Mõlemad liigituvad *intellektuaalseteks ülekanneteks (intellectual remittances)* väliskogukonnast emamaale ehk mujal omandatud teadmiste, oskuste, suhtumiste ja käitumisviiside sissetoomiseks.

Viimastel kümnenditel naudingud mastaapseid intellektuaalseid ülekandeid mitmed Aasia riigid nagu Hiina, Taiwan ja India, saates oma noori välismaale, et need omandaksid seal oskusi ja teadmisi, ning tooksid neid tagasi kodumaale (Saxenian 2006). Ajude (ajutist) *tagasivoolu* on kasutanud pärast viimast sõda ka Afganistan, et toetada riigi ülesehitamise ja haridusasutuste võimekuse suurendamist (Kuschminder 2011). Neile näidetele lisandub veel paljude riikide ja ülikoolide ühine soov hoida teadlasi *hargmaistena*, ehk samaaegselt seotuna mitme riigiga, lootuses, et nende rahvusvaheline inimkapital muundub tehnoloogiliseks innovatsiooniks ja majanduslikuks kapitaliks, mis omakorda aitab kaasa riikide ja regioonide konkurentsivõimele ja majanduskasvule. Teadlasi nähakse oma ülikooli või instituudi saadikutena maailmas, kelle suhted, ideed ja teadmised ja edu kanduvad vähemalt osaliselt üle „emainstitutsioonile“ (Pajumets 2018).

Kõrvuti intellektuaalsete ülekannetega kantakse diasporaadest emamaadele üle tohutuid *rahaülekandeid (financial remittances)*. Ka Eesti jaoks pole rahalised ülekanded läänediasporaast tähtsusetud. Maailmapanga (2016) hinnangul kuulus Eesti 2014. aastal kõrge sissetulekuga ja OECD riikide arvestuses nende riikide rivvi, kelle sisemajanduse kogutoodangust olulise osa (2,1%) moodustasid ülekanded välismaal elavatelt kaasmaalastelt. See on sama suurusjärg riigi aastaste kaitsekuludega, mille suuruse üle nii uhked ollakse. Siiski pole 2,1% võrreldav vastavate näitajatega vaesemates riikides. Näiteks Tadžikistani SKTst moodustasid kaasmaalaste rahasaadetised 41,7%, Kirgiisias 30,3%, Nepaalis 29,2%, Tongas 26,2%, Armeenias 17,9% (lk 55–62).

Eestis võib olla piirkondi, kus pereliikmed *pendeldavad* Eesti ja Soome, vähem Rootsi vahet ning tarbivad suure osa välismaal teenitud sissetulekust Eestis. Paradoksaalselt võivad sellised ülekanded osutada mõne pere puhul isegi Eestisse elama jäämise võimaldajaks. Selles mõttes ei pruugi mõned Eesti piirkonnad kuigivõrd erineda vaesematest riikidest, kus pered ja kogukonnad sõltuvad täielikult lähedaste rahasaadetistest.

Diasporaa võime tuua ja luua mitmesugust väärtust lähteriigile viib küsimuseni — kuidas saab riik sellist diasporaasidet säilitada või tekitada, eriti olukorras, kus diasporaa piiritlemine tundub võimatu? Tõenäoliselt, mida kaugem ja nõrgem on

seos, seda keerulisem on riigil seda reguleerida. Kuid esimese generatsiooni väljandrändajatega tegelemiseks peaks olema võimalik välja töötada edukaid diasporaopoliitikaid. Kindlasti peaksid need strateegiad arvestama Eestist lahkumise põhjustega.

4. SIDEME SÄILITAMINE KARJÄÄRI NIMEL LAHKUNUTEGA

Kuidas saaks Eesti hoida ja tugevdada kontakti innovatsioonimootoritega, s.t ettevõtjate, teadlaste, inseneride, kirjanike, kunstnike, disainerite ja arhitektidega, kes loovad infot ja lahendavad ühiskonna ees seisvaid probleeme?

Ameerika majandus- ja ühiskonnateadlase Richard Florida (2004, 2008) sõnul sõltub innovatsioonijastul regioonide ja linnade konkurentsivõimelisus just *loovklasside* tugevusest. Ülimalt mobiilsete loovklasside teke ja püsimine sõltub omakorda nn kolme T — talendid, tehnoloogia ja tolerantsus — olemasolust piirkonnas. Talendid suunduvad sinna, kus on talendid ees, tehnoloogiline innovatsioon hoos ning kus rassilistesse, usulistesse, soolistesse jne erinevustesse suhtutakse rahumeelselt. Nüüdisaja loovklassidel on piisav majanduslik, sotsiaalne ja kultuuriline kapital, et minna sinna, kus nad suudavad ennast kõige paremini realiseerida.⁴ Sealjuures on professionaalne identiteet ning hargmaisuus kõrgharitud immigrantide minapildis olulisem rahvusidentiteedist ja paiksusest (Lauren 2016). Seega, kui eesmärgiks on suhete tugevdamine Eesti päritolu või sidemega loovklassidega, võib rahvustundele rõhumine viia vastupidise tulemuseni — sideme katkemiseni. Seetõttu ei peaks seadma nende rühmade puhul eesmärgiks *tagasipöördumist*, vaid pigem nn *tagaskäimist*. Loovklasside ringlev ränne ja hargmaisuus — tingimusel, et Eesti kuulub ühe punktina nende maailma, suudaks luua olulisi väärtust Eesti riigile. Nii näiteks ei pruugi Hiina ja India päritolu Silicon Valleys resideeruvad digirändajad kunagi naasta püsivalt Aiasse, kuid sellest hoolimata on tavapärane käia regulaarselt, kuid ajutiselt lähteriigis oma teadmisi ja kontakte jagamas ja nõnda emamaa arengusse panustamas (Saxenian 2006).

5. SIDEME SÄILITAMINE RÜHMADEGA, KELLEL EI JÄÄNUD MUUD ÜLE KUI LAHKUDA

Ülalkirjeldatud loovklassid, kes lahkusid eneseteostust otsides, moodustavad ainult osa Eesti diasporaast. Paljude välisriikides elavate eestlaste lahkumine toimus märksa karmimatel asjaoludel ja sideme tugevdamisel nendega tuleb arvestada nende huvide ja vajadustega, mis ei pruugi kattuda loovklasside vajadustega.

Sotsioloog Zygmunt Bauman (1998) jaotab migrandid *vagabundideks* ja *turistideks*, tulenevalt nende võimest reguleerida oma mobiilsust. Paljusid Ida-Euroopa

4 Selliste rändetrendide pealt püüab tulu teenida ka Eesti päritolu idufirma Teleport (vt: <https://teleport.org/>), kelle pakutava teenuse eesmärgiks on hõlbustada loovtöötajate mobiilsust ning 'digitaalsetel rändajatel' leida neile meelepärane elukoht maailmas.

väljarändajaid võib pidada pigem vagabundideks,⁵ kes lahkusid välismaale olude sunnil. Viimastel aastakümnetel on Eestist väljarände tõuketeguriteks sageli olnud tööpuudus, madal elatustase, isegi maailmavaatelised lahkkelid (nn „eksililis sallimatus režiimi eest“, vt Toomet 2010). Tõuketegurid mõjutavad ka seda, mis piirini soovitakse ja saadakse säilitada sidet lähteriigiga.

Paljude väljarännanute vagabundlus tähendab ka seda, et *ringleva rände ja tagasikäimise* asemel võib neid huvitada *lineaarne ränne* ja võimalusel *tagasipöördumine*. Nende soovidega arvestamiseks saab riik rakendada konkreetseid tugimeetmeid ja luua võimalusi (Välis-)Eesti identiteeti säilitada. See võib tähendada tasuta keeleõpet Eesti sidemetega lastele või pindade andmist üritusteks, kus välismaal resideeruvad saaksid kokku tulla, taastoota oma Eesti identiteeti ja sotsialiseeruda sama taustaga inimestega. Mitmed riigid on näiteks aluse pannud interaktiivsetele veebiportaalidele, kus samas piirkonnas elavad diasporaaliikmed kohtuvad ja jagavad neile olulist infot (töö leidmine, elamisload, elamispinna üürimine, lasteaiad, sportimisvõimalused jne). Tagasipöördumise soovi korral võivad emamaad pakkuda oma inimestele majanduslikku tuge ja head nõu (vt ka Jakobson 2017; Gudelis ja Klimavičiūtė 2016: 329), mida on juba üle kümne aasta teinud Rahvuskaaslaste Programmi raames ka Eesti.

6. KES PEAKS ARENDAMA EESTI DIASPORAAPOLIITIKAT?

Hetkel juhib Eesti diasporaapoliitikat Haridus- ja Teadusministeerium, kes koordineerib Rahvuskaaslaste Programmi, mis keskendub eelkõige eesti keele ja kultuuri säilimisele väliskogukondades. Haridus- ja Teadusministeerium on teinud oma valdkonnas väga palju. Aga kust peaks tulema Eesti diasporaapoliitika edasiarendamise initsiatiiv ja kes peaks vastutama diasporaapoliitika kui terviku suunamise ja rakendamise eest? Jakobsoni sõnul võib kultuuriline hargmaispoliitika, mis iseloomustab Eesti senist lähenemist, olla küll kantud kõrgetest moraalistest ideaalidest, kuid mille lisandväärtus praktilisel tasandil võib jääda tagasihoidlikuks. Hea oleks, kui tekiks erinevaid valdkondi tasakaalustatult käsitlev hargmaispoliitika, milles põimuksid keele ja kultuurilise identiteedi hoidmine ning selgelt *majanduslikud motiivid* (Jakobson 2017; vt ka Kirss 2014). Erinevate valdkondade põimimine diasporaapoliitikas eeldaks nende eest vastutavate organisatsioonide koostööd diasporaapoliitika arendamisel ja rakendamisel. Riigi aktiivsust tervikstrateegia loomisel alles ootame (Jakobson 2017).

Mitmed riigid, mis on suutnud edukalt oma väliskogukondi kaasata, korraldavad diasporaapoliitikat tsentraalselt. Näitena võib tuua Itaaliat, Indiat, Armeeniat, Leedut ja Iirimaa. Leedu valitsus algatas diasporaapoliitika programmi „Global Lithuania“ (Damušis 2012) 2011. aastal, soovides (i) tugevdada ja laiendada välis-

5 Siinkohal on oluline märkida, et vagabundidena ei käsitleta ainult madala sotsiaalmajandusliku staatusega isikuid, vaid siia alla võivad kuuluda ka kõrgharidusega spetsialistid, kes ei suuda lähteriigis leida sobivat tööd või rakendust. Erinevus on see, et motivatsiooniks pole niivõrd strateegiline karjääri edendamine nagu loovklassidel, vaid pragmaatilised elukvaliteeti puudutavad tegurid.

kogukondades leedu identiteeti; (ii) tugevdada diasporaa poliitilisi, majanduslikke, kultuurilisi ja muid sidemeid emamaaga; ja (iii) edendada diasporaa rolli Leedu tutvustamisel ja kiitmisel, kaubavahetuses ja investeerimises. Kolmeteist organisatsiooni, seal hulgas kuut Leedu ministereid hõlmavat tegevuskava koordineerib Välisministeerium. Tegevusi planeeritakse üheskoos ning igapäev on oma tegevuste läbiviimiseks eelarve.

Iirimaa on ehk üks tuntumaid näiteid väikeriigist, kes on suutnud oma globaalset mõju laiendada tänu oma diasporaale. Iirimaa rahvaarv on 4,5 miljonit, kuid Iirimaa diasporaa ulatub 70 miljonini, kellest ainuüksi 35 miljonit elab Ameerika Ühendriikides (Department of Foreign Affairs and Trade, 2015). Diasporaoliitika olulisusest annab märku ka see, et alates 2014. aastast on Iiri riigis ka (portfellita) diasporaaminister.⁶ Keskmise strateegia on seni olnud anda mõista, et välismaal elavad iiri sidemetega inimesed on Iiri riigile sama olulised kui kodumaal resideeruvad Iiri kodanikud. Nii investeeris Iiri riik nt vahemikus 2004–2014 114 miljonit eurot välismaal asuvatesse mittetulundusühingutesse, kes töötavad iiri kogukondade heaoluga (Kennedy *et al.* 2014; Diaspora Matters 2014).

Iirimaa diasporaoliitika edukus tuleneb sellest, et kaasmaalastele antakse mõista, et nad on alati teretulnud naasma, panustama Iiri riigi arengusse ning on väärtustatud; samas ei vihja riik (ega koduiriirased) diasporaa moraalsele kohustusele naasta.

7. KAS PEAKSIME JÄÄMA LOOTMA KODANIKUÜHISKONNALE?

Eesti seni üsna killustunud ja peamiselt kultuurifookusega lähenemine diasporaoliitikal ning tervikliku strateegia puudumine tuleneb osaliselt ehk sellest, et ajalooliselt on Eesti diasporaategevus tuginenud eelkõige kodanikuühiskonna initsiatiivile. Pärast II maailmasõda kiiresti kasvanud väliseesti kogukonnad pidid poliitiliste olude sunnil oma tegevust ise koordineerima — tekkisid väliseestlaste seltsid ja katusorganisatsioonid (nt Ülemaailmne Eesti Kesknõukogu), korraldati kogunemisi (nt ESTO päevad) ning asutati Eesti Maju ilma igasuguse riikliku sekumiset.

Pärast taasiseseisvumist hääbusid paljud väliseestlaste organisatsioonid ja kogukonnad, mida on põhjendatud ühise ideoloogilise motivaatori (vastuseis Nõukogude Liidu okupatsioonile) kadumisega ning kogukondade lõimumisega sihtriigi ühiskonda (Vt Anniste *et al.* 2008). Kodanikualgatuse korras diasporaategevusi on jätkanud uusmigrandid. Ühe näitena võib tuua 2009. aastal loodud Eesti Gildi Londonis, mis on Briti saartel tegutsevaid ettevõtlikke eestlasi ühendav võrgustik, kuhu kuulub üle 1200 isiku. Tänapäeva diasporaakorraldusele omaselt on gildi üks põhiroll ürituste korraldamise kõrval meililisti haldamine, kus levitatakse infot Eesti või eestlastega seotud tegemiste kohta.

6 Global Irish veebileht: <https://www.dfa.ie/global-irish/> [Vaadatud 16.11.2016]

Kodanikuühiskonna initsiatiivide probleemiks on jätkusuutlikkus. Nende eduks sõltub tihtipeale eestvedajate aktiivsusest ning rahaliste võimaluste olemasolust. Väliseesti kogemus näitab, et kodanike vabatahtlikul töö põhinev diasporaategevus eeldab tugevat emotsionaalset sidet Eestiga. Seetõttu on vajalik ka Eesti riigi toetus — nii ressursside kui ka kogukondade tunnustamise ja väärtustamise kaudu.

8. MIS PEAKS OLEMA DIASPORAAPOLIITIKA LÕPPSIHT?

Eesti riigil on palju võita parematest sidemetest diasporaaga. Selle saavutamiseks tuleks töötada välja *terviklik diasporaastrateegia*, mis suudab samas arvestada kogukondade mitmekesisuse ja erinevate vajadustega. Soovitame kaaluda strateegiat, mis ühtaegu tugevdaks Eestiga seotud identiteeti, võimaldaks Eestis käimist neile, kelle elueesmärkide ja eneseteostusega hargmaisuus sobib ning sujuvat Eestisse tagasipöördumist teistele, kes otsivad stabiilsust.

Samaaegselt diasporaastrateegiaga on vajalik Eesti kui töö- ja elukeskkonna arendamine, et maandada rände negatiivseid tõuketegureid ning riigi atraktiivsuse ja maine kasvatamine. Ühest küljest aitab see aeglustada väljarännet ja soodustab tagasipöördumist. Teisest küljest tooks tehnoloogilise innovatsiooni ja tolerantsuse kasv (Florida 2004, 2008) Eestile uusi sõpru. Eesti on juba astunud jõudsaid samme, arendades tehnoloogiabrändi, mis tõstab riigi mainet mobiilsete loovklasside hulgas. Kuid nüüd tuleb mõelda ka elanikkonna üldise elatusaseme ja elukvaliteedi tõstmisele. Täiendavalt tuleks pöörata tähelepanu ühiskondliku tolerantsuse edendamisele.

Tolerantsust peaks jaguma ka välismaal resideerivate eestlaste suhtes. Nende käsitlemine mugavus- ja lodevuspagulastena, mis on levinud nt meedia vahendusel, õhustab sidet emamaa ja väliskogukondade vahel. Moraalsele kohustusele apelleerimine jääb perspektiivituks ka tulevikus. Selle asemel peaks koostöö tugevdamine välismaal elavate kaasmaalaste ja Eesti sõpradega käima põhimõttel „kaasatus omadel tingimustel“. Kaasatuse tekkimiseks on vajalik diasporaa tunnustamine ja väärtustamine riiklikul ja ühiskondlikul tasemel. Eestil on siin veel arenguruumi.

VIITEALLIKAD

- Anniste, Kristi; Kumer-Haukanõmm, Kaja; ja Tammaru, Tiit (toim.) 2008. *Sõna jõul: Diasporaa roll Eesti iseseisvuse taastamisel*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Bauman, Zigmunt. 1998. *Globalization: The Human Consequences*. Cambridge: Polity Press.
- Damušis, Gintė 2012. „Global Lithuania“: *From Challenge to Opportunity*, http://www.mfa.gov.lv/data/file/4_4%20Damusis%202012%2012%2017-oecd%20origa.ppt (alla laetud 21.11.2016).
- Gloбалsete Eestlaste Võrgustik, <http://www.eas.ee/teenus/gloбалsete-eestlaste-vorgustik/> (alla laetud 21.11.2016).
- Diaspora Matters 2014. Irish Abroad Newsletter, October, http://diasporamatters.com/new/wp-content/uploads/2014/10/14_Irish-Abroad-Unit.pdf (alla laetud 17.11.2016).

- Eesti Reformierakonna, Sotsiaaldemokraatliku Erakonna ning Erakonna Isamaa ja Res Publica Liit Kokkulepe Valitsuse Moodustamise ja Valitsusliidu Tegevusprogrammi Põhialuste Kohta 2015., https://valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/re_sde_ja_irlu_valitsusliidu_lepe.pdf (alla laetud 21.11.2016).
- Eestlased Venemaal. Välisministeeriumi kodulehe artikkel, <http://www.vm.ee/et/eestlased-venemaal> (alla laetud 21.11.2016).
- Florida, Richard. L. 2004. *The Rise of the Creative Class: And How it's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life*. New York: Basic Books.
- Florida, Richard. L. 2008. *Who's Your City?: How the Creative Economy is Making Where to Live the Most Important Decision of Your Life*. New York: Basic Books.
- Gudelis, Dangis; Klimavičiūtė, Luka 2016. Assessing „Global Lithuania“: the strenghts and weaknesses of Lithuanian diasporaa engagement strategy. *Journal of Baltic Studies*, 47(3), 325-348.
- Jakobson, Mari-Liis 2017 [ilmumas]. Hargmaisuse Poliitikad. Kogumikus Tammaru, Tiit; Eamets, Raul; Kallas, Kristina (toim.) *Eesti Inimarengu Aruanne 2016-2017 "Avatud Eesti"*. Tallinn: SA Eesti Koostöö Kogu.
- Kennedy, Liam; Lyes, Madeleyne; Russell, Martin 2014. *Supporting Next Generation of the Irish Diaspora*. Dublin: University College Dublin, <https://www.dfa.ie/media/globalirish/Supporting-the-Next-Generation-of-the-Irish-Diaspora.pdf> (alla laetud 17.11.2016).
- Kirss, Laura 2014. Välismaal elavad eestlased kui kasutamata tööjõuresurs? *Praxise Poliitikaanalüüs*, Nr 1/2014, 1-8. <http://mottehommik.praxis.ee/wp-content/uploads/2014/09/diasporaopoliitika.pdf> (alla laetud 21.11.2016).
- Kuschminder, Katie 2011. *The role of the diaspora in knowledge transfer and capacity building in post-conflict states: The temporary return of qualified nationals of Afghanistan*. IS Academy Migration Policy Report No.1, 1-25. Maastricht: Maastricht Graduate School of Governance.
- Lauren, Ave 2016. *Global Citizens and Local Aliens: The Rise of New Migrant Identities and Landscapes in the San Francisco Bay Area* (Unpublished doctoral thesis). Cambridge: University of Cambridge.
- MADE IN ESTONIA 3.0 Eesti Välisinvesteeringute ja Ekspordi Tegevuskava Aastateks 2014-2017, https://www.mkm.ee/MIE3/download/made_in_estonia_3.0.pdf (alla laetud 21.11.2016).
- Pajumets, Marion 2018[Ilmumas]. *Teadlasmobiilsuse Väljakutse: Kuidas „Rikastada Ajusid“ Maailmas Vältides „Ajude Kadu“ Eesti Jaoks?* Kogumikus Tammaru, Tiit; Eamets, Raul; Kallas, Kristina (toim.) *Eesti Inimarengu Aruanne 2016-2017 „Avatud Eesti“*. Tallinn: SA Eesti Koostöö Kogu.
- Rahvuskaslaste Programm 2014-2020, https://www.hm.ee/sites/default/files/rahvuskaslaste_programm_2014_2020.pdf (alla laetud 16.11.2016).
- Saxenian, Annalee 2006. *The New Argonauts: Regional Advantage in a Global Economy*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Siseministeeriumi Artikkle ministeeriumi kodulehel Ainulaadne lahendus avab välismaalastele Eesti e-teenused, <https://www.siseministeerium.ee/et/ainulaadne-lahendus-avab-valismaalastele-estee-teenused> (alla laetud 21.11.2016).
- Talendid Koju programm, <http://www.talendidkoju.ee/> (alla laetud 21.11.2016).
- Tammaru, Tiit; Kumer-Haukanõmm, Kaja; Anniste, Kristi 2010. Eesti Diasporaa Kujunemise Kolm Lainet. — Praakli, Kristiina; Viikberg, Jüri (toim.) *Eestlased ja Eesti Keel Välismaal*. Tallinn: AS Pakett trükikoda, lk 35-55. Kättesaadav: <http://www.eki.ee/books/eekv/EEKV.pdf> (vaadatud 16.11.2016).
- Toomet, E.-M. 2010. Miks minna Eestist? Eesti Päevaleht, 07.07.2010.
- World Bank Group 2016. *Migration and Remittances Factbook 2016*. Third Edition. Kättesaadav: <http://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/334934-1199807908806/4549025-1450455807487/Factbookpart1.pdf> (vaadatud 11.11.2016).

Marion Pajumets (1977), *PhD* sotsioloogias, Tallinna Ülikool (2012).

Euroopa rändevõrgustiku Eesti kontaktpunkti koordinaator

Euroopa rändevõrgustiku Eesti kontaktpunkti koordinaator Tallinna Ülikoolis (alates 2015). Võrgustikus viiakse läbi rakendusuuringuid, kiireloomulisi päringuid ja konverentse nii seadusliku kui ka ebaseadusliku rände ning rahvusvahelise kaitse valdkondades.

Peamised uurimisvaldkonnad: soo- ja rändesotsioloogia. Tallinna Ülikoolis 2012. aastal kaitstud doktoritöös „Postsotsialistlikud maskuliinsused, identiteeditöö ja ühiskondlik muutus: uurimus sooidentiteedi diskursiivsest taastootmisest uudsetes olukordades“ põimis ta kriitilisi meeste- ja mehelikkusteuuringuid kvalifitseeritud tööjõu ja pererände uuringutega. Aastatel 2014–2015 keskendus ta Örebro Ülikoolis Rootsi Instituudi Visby programmi toel järeldoktorantuuri projektile „Üleilmne teadus-, inseneri- ja tehnoloogiaerialade talendijaht ja „Mobiilsed ajud“: Püüdlused ja reaalsused, mis mõjutavad naissoost SET-teadlaste rännet postsotsialistlikust regioonist Rootsi ja kaugemalegi“.

Publikatsioonide loetelu ETISes: https://www.etis.ee/Portal/Persons/Display/9aceafd9-865b-4805-8eed-39ace1736434?tabId=tab_Publications

Ave Lauren (1988), *PhD* inimgeograafias, Cambridge'i Ülikool (2016)

Euroopa rändevõrgustiku Eesti kontaktpunkti rändeekspert

Euroopa rändevõrgustiku rändeekspert (alates 2016); Estonian Business School vanemteadur (2015–2016); The John W. Kluge Center'i teadur (2015).

Peamised uurimisvaldkonnad: tippspetsialistide mobiilsus, rändepoliitika, immigrandite integratsioon ja identiteedi konstrueerimine, globaliseerumine ja innovatsiooniklustrid.